

YMPÄRISTÖVALIOKUNNAN LAUSUNTO 15/2003 vp

Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2004

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 18 päivänä syyskuuta 2003 lähettänyt valtiovarainvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi valtion talousarvioesityksen vuodelle 2004 (HE 55/2003 vp).

Eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 3 momentin nojalla ympäristövaliokunta on päättänyt antaa toimialaansa koskevan lausunnon talousarvioesityksestä valtiovarainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- neuvotteleva virkamies Pekka Pelkonen ja neuvotteleva virkamies Petri Syrjänen, valtiovarainministeriö
- ylitarkastaja Elina Nikkola ja ylitarkastaja Ville Schildt, maa- ja metsätalousministeriö
- teollisuusneuvos Erkki Eskola, kauppa- ja teollisuusministeriö
- hallitusneuvos Liisa Linna-Angelvuori, ympäristöneuvos Olli Pakkala, kehittämisjohtaja Markku Tahvanainen, vanhempi hallitussihteeri Satu-Kaarina Virtala, ylimetsänhoitaja Pirkko Isoviita, yli-insinööri Magnus Cederlöf ja ylitarkastaja Jukka-Pekka Flander, ympäristöministeriö
- luonnonsuojelujohtaja Rauno Väisänen, Metsähallitus
- tutkimuspäällikkö Saara Bäck, Suomen ympäristökeskus SYKE
- hallintojohtaja Maija Rajakylä, Valtion asuntorahasto

- toimitusjohtaja Seppo Ylitalo, Kemijärven kaupunki
- projektilakimies Paavo Immonen, Porin kaupunki
- talousjohtaja Mikko Elosuo, Kunta-asunnot Oy
- toimitusjohtaja Ulla-Mari Karhu, Suomen opiskelija-asunnot Oy
- varatoimitusjohtaja Risto Hermunen, VVO-yhtymä Oy
- toiminnanjohtaja Timo Heinonen, Asunto-kiinteistö- ja rakennuttajaliitto ASRA ry
- tutkimusjohtaja Mauri Marttila, Suomen Kiinteistöliitto ry
- erityisasiantuntija Eero Hiltunen, Suomen Kuntaliitto
- pääsihteeri Esko Joutsamo, luonnonsuojelupäällikkö Ilpo Kuronen, tutkija Simo Kyllönen ja metsäasiantuntija Sini Harkki, Suomen luonnonsuojeluliitto ry
- pääsihteeri Anne Viita, Vuokralaisten Keskusliitto ry
- toiminnanjohtaja Berndt Nordman, Natur och Miljö rf
- meriasiantuntija Anita Mäkinen, WWF Finland
- poroisäntä Viljo Huru, Ivalon paliskunta.

Lisäksi valiokunta on saanut Raahen Sotainvalidiin, vanhusten ja vammaisten palvelusäätiön puolesta toimitetun Harry Sanaksenahon kirjallisen lausunnon.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Ympäristövaliokunta on käsitellessään valtion talousarvioesitystä vuodelle 2004 kiinnittänyt erityisesti huomiota kolmeen asiakokonaisuuteen. Näitä ovat edellisen vuoden tapaan valtion tukeman asuntotuotannon toteuttaminen, kansallisen ilmastostrategian toteuttaminen ja Suomen Itämeriohjelman toteuttaminen. Lisäksi valiokunta on tarkastellut luonnonsuojelualueiden hankintaa ja hoitoa, Metsähallituksen tulostavoitetta sekä rakennusperinnön suojelua ja eräitä yksittäisiä kohtia siten kuin lausunnosta tarkemmin ilmenee.

Valiokunnan tarkastelemat asiakokonaisuudet liittyvät pääosin ympäristöministeriön hallinnonalaan. Ilmastostrategian ja Itämeriohjelman toteuttaminen sekä luonnonsuojelualueiden hankinta ja hoito sekä Metsähallituksen tulostavoitteet koskevat kuitenkin myös ulkoasiainministeriön, kauppa- ja teollisuusministeriön sekä maa- ja metsätalousministeriön pääluokkia.

Asumisen edistäminen

Asuntotuotantotavoitteet ja niiden toteutuminen

Vuoden 2004 talousarvioehdotuksessa on tavoitteena 10 000 valtion tukeman asunnon rakentaminen. Tämä tavoite ei kuitenkaan toteudu, vaan uustuotannon arvioidaan jäävän 6 000 asuntoon. Syitä tavoitteen toteutumatta jäämiseen on useita. Yksi keskeinen syy on se, että aravavuokra-asuntotuotanto ei ole tällä hetkellä kilpailukykyinen omistusasuntotuotannon kanssa ja vuokra-asukkaat ovat enenevässä määrin siirtyneet omistusasumiseen. Uusien aravavuokra-asuntojen korkotaso on ollut 3,4 %, kun markkinakorko on ollut tätä alempi. Kalliit lainanhoitokulut ovat vähentäneet yleishyödyllisten rakennuttajien kiinnostusta aravatuotantoon. Kalliit lainanhoitokulut johtavat siihen, että arava-asukkaiden suhteelliset asumiskustannukset ovat nousseet, vaikka tavoite on ollut päinvastainen.

Rakentamistavoitteen saavuttamatta jäämisen yhtenä syynä on asiantuntijakuulemisessa tuotu esiin, että yleishyödyllisyysmääräyksiin liittyy ongelmia, jotka saattavat vaikuttaa uustuotannon käynnistymiseen. Lisäksi tonttipula pääkaupunkiseudulla ja muilla voimakkaan kysynnän alueilla vaikeuttaa asuntotuotantotavoitteiden toteuttamista.

Valiokunta toteaa, että valtioneuvoston päätös arava-asetuksen muuttamisesta siten, että vuosimaksulainojen pääomamenojen vuosittainen nousu rajattiin vastaamaan inflaatiotasoa, alentaa 1990-luvulla lainoitettujen arava- ja asumisoikeustalojen korot 2,00—2,45 prosenttiin. Tämä on kannatettava muutos, mutta se ei riitä ratkaisemaan koko järjestelmää koskevia ongelmia.

Talousarvioehdotuksen mukaan vuonna 2004 saadaan vuokra- ja asumisoikeustuotantoon hyväksyä valtion ja kuntien takauslainoja siten, että niistä valtiolle aiheutuvien takausvastuiden määrä on yhteensä enintään 50 milj. euroa. Tällä takausvaltuudella on mahdollista aloittaa noin 1 000 vuokra-asunnon rakentaminen. Perinteisen arava- ja korkotukirakentamisen määrän vähentymistä voidaan helpottaa takauslainojen avulla rakennettavilla vuokra-asunnoilla. Valiokunta korostaa, että valtioneuvoston tulisi hyväksyä takausvaltuuden käyttösuunnitelma mahdollisimman nopeasti talousarvion vahvistamisen jälkeen, jotta rakentaminen pääsisi nopeasti käyntiin vuoden 2004 alusta alkaen.

Ympäristövaliokunta toistaa huolensa siitä, että koko sosiaalinen asuntotuotanto on ajautumassa yhä pahempiin ongelmiin, kun aravatuotanto supistuu, talojen kunto rapistuu ja tuotannon sosiaalinen luonne uhkaa hävitä. Valiokunta pitää ensiarvoisen tärkeänä, että aravajärjestelmä säilytetään ja että se on kilpailukykyinen suhteessa markkinakorkoihin. Aravalainojen ehdot on muutettava sellaisiksi, että tavoitteeksi asetettu uustuotanto saadaan toteutetuksi ja olemassa oleva asuntokanta säilytetyksi asianmukaisessa kunnossa. Tässä yhteydessä valiokunta toteaa, että yleishyödyllisyssäännösten toimi-

vuus selvitetään ja hallitus antaa tarvittavat lakiesitykset mahdollisimman pian eduskunnalle. Valiokunta pitää erittäin tärkeänä hallituksen asuntopoliittisen ohjelman valmistumista asuntopoliitikan pitkäjänteisyyden turvaamiseksi.

Asunto-osakeyhtiöiden korkotukilainat

Talousarvioesityksestä on poistettu asunto-osa-
keyhtiöiden korkotukilainoitus. Tuen poistamis-
ta perustellaan yleisesti edullisella markkinakor-
kotasolla. Valiokunta puoltaa korkotukijärjestel-
män säilyttämistä, koska se on edistänyt kohtuu-
hintaisten omistusasuntojen tuotantoa asunnon-
tarvitsijoille, jotka eivät täyty aravaehtoja, mut-
ta joilla ei muutoin ole mahdollisuutta ostaa va-
paarahoitteisia asuntoja. Valiokunta ei pidä pe-
rusteltuna vasta vuoden voimassa olleen tuki-
muodon poistamista. Tukipolitiikan ei tule olla
niin tempoilevaa, että ehdot muuttuvat vuosit-
tain. Selvää tarvetta tuelle on, koska tukihake-
muksia on tehty erittäin runsaasti.

Perusparannusaravalainat

Perusparannusaravalainan poistaminen haittaa erityisesti opiskelija-asuntojen ja ikääntyneiden ihmisten asumistason ylläpitämistä. Opiskelija-asuntotarve on tasaantunut, mutta sen sijaan peruskorjaamisen merkitys korostuu. Opiskelija-asuntojen peruskorjaus merkitsee useimmiten asuntotyypin muutosta, kun soluasuntoja muutetaan yksioiksi ja perheasunnoiksi. Soluasunnot eivät enää vastaa kysyntää, ja siksi huoneistotyyppimuutokset ovat perusteltuja vaikkakin kalliita ratkaisuja. Monilla opiskelija-asuntoyhteisöillä on edelleen raskaat lainat hoidettavana, ja lainojen vakuutena on yhteisöjen kiinteistö-kanta, jolloin matalakorkoisen vapaarahoitteen lainan ottaminen peruskorjaukseen ei ole mahdollista vakuuksien puuttuessa. Valiokunta puoltaa perusparannusaravalainoituksen säilyttämistä.

Asuntomarkkinoiden eriytyminen

Asuntomarkkinoiden eriytyminen jatkuu, minkä vuoksi talousarviossa on perustellusti kiinnitetty erityistä huomiota tarpeiden erilaistumiseen. Asuntotuotantoa kohdistetaan voimakkaan ky-

synnän alueille pääkaupunkiseudulle ja muihin suurimpiin kasvukeskuksiin. Lainoitusta painotetaan pieniin vuokra-asuntoihin, joista on jatkuvasti ylikysyntää. Samanaikaisesti kun asuntojen kysyntä ylittää tarjonnan pääkaupunkiseudulla ja muissa kasvukeskuksissa, jää muuttotappioalueilla asuntoja tyhjiksi.

Tyhjien asuntojen ongelma tulee pahene-
maan lähivuosina, kun muuttotappioalueilla
myös väestön ikärakenne johtaa alueiden tyhje-
nemiseen. Pysyvästi tyhjiillään olevia asuntoja
on voitava purkaa, jolloin lainansaaajalle ei enää
synny alijäämää asuntojen vuokratappioista. Ta-
lojen purkamisesta aiheutuvat kustannukset ovat
kuitenkin korkeat. Lisäksi purkujätteistä joudu-
taan maksamaan huomattavan korkea jäteve-
roa. Valiokunta on aikaisemmin edellyttänyt,
että hallitus selvittää mahdollisuudet poistaa pu-
rettavien talojen jätevero. Valiokunta toistaa tä-
män kannanottonsa ja toteaa, että tyhjien asunto-
jen ongelman pahentuessa selvitys olisi tehtävä
kiireellisesti.

Purkamisen ohella on kehitettävä aktiivisesti asuntojen vaihtoehtoisia käyttötarkoituksia ja esimerkiksi asumistukiperusteiden muuttamista tyhjiin asuntojen käyttöönottoa tukevaksi. Esimerkiksi asuntorahaston rahoituskeinoja käyttötarkoituksen muutoksille tulisi laajentaa.

Lainapääoman puolittainen anteeksiantaminen on käytössä oleva mahdollisuus saattaa lainansaajan talous terveemmälle pohjalle, mutta sekään ei ole aina riittävä toimenpide, kun taloyhtiöllä ei usein ole mahdollisuutta edes puolen velan kantamiseen. Valiokunta katsoo, että tulisi pohtia laajasti eri keinoja helpottaa tilannetta, myös mahdollisuutta koko lainan anteeksiantamiseen. Tyhjien vuokra-asuntojen ongelmaa voidaan lisäksi helpottaa kehittämällä asumistukijärjestelmää siten, että tuki seuraa paremmin kustannustason muutoksia. Neliömetrirajojen sijasta tulisi ottaa huomioon kokonaisvuokra, nostaa ruokakunnan kokoon perustuvia neliörajoja ja vähentää talon iän vaikutusta asumistuen määrään. Muun ohella toimeentulotukeen liitetty asumistuen 7 prosentin omavastuu lisää segregaaion uhkaa. Kaiken kaikkiaan olisi panostettava ennalta ehkäisevään suunnitteluun, jolla

voitaisiin välttää asuntojen tyhjiilleen jäämistä ja siitä seuraavan kielteisen kierteen aiheuttamia suuria kustannuksia. Segregaation uhka on erityisen suuri alueilla, joilla tyhjäksi jää paljon asuntoja, ja kierteen ehkäisemiseksi olisi toimitettava ajoissa.

Edellä olevan perusteella ympäristövaliokunta esittää valtiovarainvaliokunnalle,

että se mietinnössään edellyttää aravalainajärjestelmän kokonaistarkastelua siten, että lainaehdot eivät estä kohtuuhintaista valtion tukemaa asuntotuotantoa eivätkä vaikeuta asunto-osakeyhtiöiden sekä aravalainoitettujen vuokra- ja asumisoikeuskiinteistöjen ylläpitoa ja hoitoa sekä mahdollistavat ns. tyhjien asuntojen ongelman liiketaloudellisesti järkevän ratkaisemisen.

Korjaus- ja energia-avustukset

Vuoden 2004 talousarvioehdotuksessa ehdotetaan valtuutta myöntää korjaus- ja energia-avustuksiin 60 milj. euroa. Korjausavustuksia myönnetään hallitusohjelman mukaisesti erityisesti korjaushankkeisiin, jotka tekevät mahdolliseksi ikääntyvän väestön asumisen kotonaan sekä terveyshaittojen poistamiseen. Määrärahasta osoitettaisiin energia-avustuksiin olemassa olevien kerros- ja rivitalojen energiatalouden parantamiseen 15 milj. euroa. Tukien kokonaismäärä on 15 milj. euroa pienempi kuin kuluvana vuonna, mitä ei voida pitää perusteltuna. Jotta tavoitteet ikääntyvän väestön kotona asumisesta, suunnitelmallisista korjauskäytännöistä ja terveyshaittojen poistamisesta voidaan saavuttaa, on määrärahan oltava vähintään samalla tasolla kuin kuluvana vuonna. Energia-avustuksiin varattu 15 milj. euroa jää edelleen jälkeen ilmasto-ohjelman mukaisesta tavoitteesta (17 milj. euroa vuosittain). Vaikka energia-avustusjärjestelmä on uusi, on avustushakemuksia silti jo tullut 18 milj. euron verran. Energiakatselmustoiminnan lisääntyessä on odotettavissa, että tarve edelleen kasvaa. Valiokunta vaatii, että määrärahaa korotetaan 15 miljoonalla eurolla 75 miljoonaan euroon, josta 20 miljoonaa euroa käytetään ilmas-

to-ohjelmaa toteuttaviin energiatukiin. Tulevaisuudessa avustusten piiriin tulee ottaa kerros- ja rivitalojen lisäksi myös omakotitalot.

Valiokunta huomauttaa tässä yhteydessä, että nämä valiokunnan vaatimukset eivät kasvata budjetin loppusummaa, koska kysymys on asuntorahaston varoja koskevien valtuuksien osoittamisesta.

Edellä esitetyn perusteella ympäristövaliokunta esittää valtiovarainvaliokunnalle,

että se mietinnössään edellyttää korjaus- ja energia-avustusten määrärahan nostamista 15 miljoonalla eurolla (35.30.60).

Avustus kunnallistekniikan rakentamiseen

Valtion asuntorahaston varoista on pääkaupunkiseudulle ja sen kehyskuntiin suunnattuun määräraikaiseen avustukseen uusien asunto-alueiden kunnallistekniikan rakentamiseen osoitettu 3,5 milj. euroa. Hallitusohjelmassa tarkoitettu avustuksen laajentaminen muille kasvualueille siirtyy vuoteen 2005. Valiokunta pitää tätä laajentamista erittäin tärkeänä ja edellyttää, että laajennus toteutetaan välittömästi.

Varainsiirtovero

Hallitusohjelman mukaan on tavoitteena poistaa varainsiirtovero kohteilta, joiden osalta kunnat järjestelivät valtion tukemien asuntojen omistustaan. Tätä tarkoittava lakiehdotus on valmis teillä. Laki olisi määräaikainen ja 2 vuotta voimassa. Valiokunta kiirehtii hallitusta saattamaan lakiesityksen eduskunnan käsiteltäväksi.

Ilmastostrategian toteuttaminen

Energiatuki

Vuoden 2004 talousarvioon esitetään energiatuen myöntämisvaltuudeksi 31,2 milj. euroa. Energiatuen myöntämisvaltuus nostettiin tälle tasolle lisäbudjetit huomioon ottaen vuonna 2002. Tuolloin nousu oli 60 %. Määrärahan nostaminen on linjassa ilmastostrategian kanssa, jossa energiatuen perusrahoitustarpeeksi arvioitiin keskimäärin 35 milj. euroa vuosittain. Ener-

giatuesta suurin osa käytetään uusiutuvan energian tuotantoa ja käyttöä edistävien investointien tukemiseen. Energian säästön edistämiseksi tuetaan energiakatselmustoimintaa ja energiansäästösopimuksiin perustuvia säästöinvestointeja. Ympäristövaliokunta toteaa, että kehityssuunta on oikea, mutta kiinnittää huomiota siihen, että panostus ei täysin vastaa esimerkiksi uusiutuvien energialähteiden edistämishojelman tavoitteita. Ohjelman keskeinen tavoite on uusiutuvan energian 30 %:n lisäys vuoteen 2010 mennessä vuoden 2001 tilanteeseen verrattuna. Huomioon on jatkossa otettava myös se, että Suomen hiilidioksidipäästöt ovat kasvaneet ennakoitua voimakkaammin. Ilmastostrategiassa esitetyt toimenpiteet eivät ehkä riitä Kioton pöytäkirjan tavoitteiden saavuttamiseksi, vaan tulevina vuosina panostusta tarkistettavan ilmastostrategian toteuttamiseen tarvitaan yhä enemmän.

Vuonna 2002 myönnetty energiataluki jakaantui siten, että puun energiakäytön osuus oli 63 %, tuulivoiman 22 %, energian säästöhankeiden 12 % ja muiden uusiutuvien osuus 3 %.

Vuonna 2005 käyttöön otettava EU:n päästökauppajärjestelmä lisää sinänsä uusiutuvien energialähteiden kilpailukykyä. Päästökaupan täsmällisiä vaikutuksia on kuitenkin vaikea arvioida ennakolta, sillä erityisesti päästöoikeuksien tuleva hintataso on keskeinen epävarmuustekijä. Uusiutuvien energialähteiden asema ei välttämättä päästökaupan myötä parane. Valiokunta katsoo, että käynnissä oleva työ päästökaupan yhteensovittamiseksi muiden ohjauskeinojen kanssa on erittäin tärkeää. Energiaveroihin ei esitetä muutosta, vaikka eduskunta edellytti ydinvoimalaitosyksikön rakentamista koskevan periaatepäätöksen käsittelyn yhteydessä, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin energiaverotuksen kehittämiseksi energiansäästöä edistävällä tavalla. Energiaverotuksen kehittämistä uudessa tilanteessa, jossa myös EU:n laajuinen päästökauppa on käytössä, kuitenkin selvitetään osana taloudellisten ohjauskeinojen kokonais-selvitystä. Energiaverojen lisäksi kauppa- ja

teollisuusministeriön asettamassa työryhmässä selvitetään investointitukien, verotukien ja muiden ohjauskeinojen (kuten sertifikaatit ja ostovelvoitteet) tarvetta ja kehittämistä. Työryhmän selvityksen on määrä valmistua kesään 2004 mennessä.

Energiankulutuksen kasvun taittaminen tulee olemaan yksi keskeisimpiä asioita Kioton päästötavoitteiden toteuttamiseksi. Valiokunta uudistaa lausunnossaan YmVL 31/2002 vp lausumansa ja edellyttää, että energiansäästön yleislaki valmistellaan mahdollisimman pikaisesti.

Energiamarkkinavirasto saa tuntuvasti uusia resursseja erityisesti päästökauppajärjestelmän täytäntöönpanemiseksi. Viraston tehokas toiminta päästökauppajärjestelmän ja Kioton joustomekanismien toimeenpanemiseksi tulee turvata.

Energiatuen lisäksi ilmastostrategiassa esitettiin otettavaksi käyttöön ns. suurten demonstraatiohankeiden tuki, jota myönnettäisiin noin 25 milj. euroa joka kolmas vuosi. Tätä avustusta ei ole otettu talousarvioesitykseen, mitä ei voida pitää ilmastostrategian linjan mukaisena, koska yksi keskeisistä painotuksista muutoin on uuden teknologian käyttöönoton edistäminen. Ympäristövaliokunta on jo kolmessa aikaisemmassa lausunnossaan katsonut, että valtion talousarvioon tulee ottaa uusiutuvan energian suurten demonstraatiolaitosten tuki. Valiokunta toteaa, että hallituksen esityksessä eduskunnalle vuoden 2003 toiseksi lisätalousarvioksi esitetään 9,6 milj. euron määrärahaa momentille 32.60.41 (Avustus koelaitoksen rakentamiseen). Määrärahaa saa käyttää avustuksen myöntämiseen uutta energiateknologiaa edustavan suuren koelaitoksen rakentamista varten.

Edellä esitetyn perusteella ympäristövaliokunta esittää valtiovarainvaliokunnalle,

että se lisää vuoden 2004 talousarvioon ilmastostrategian mukaisesti suurten demonstraatiolaitosten tueksi 15 miljoonaa euroa 3 vuoden siirtomäärärahana (32.60.40).

Energiansäästön ja uusiutuvan energian käytön edistäminen ja energiatiedotus

Momentin 32.60.27 määräraha ehdotetaan säilytettäväksi 3,4 milj. eurossa. Valiokunta toteaa tyytyväisyydellä, että eduskunnan edellyttämä ilmastomuutoksen viestintäohjelma on käynnistynyt hyvin. Motiva Oy:llä on sen suunnittelussa ja toimeenpanossa keskeinen rooli. Viestintäohjelman jatkorahoituksen turvaaminen on tärkeätä, jotta toiminnanharjoittajien aktiivisuutta saadaan edelleen lisättyä.

Lisäksi valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että joukkoliikenteen ostomäärärahoihin (31.60.63) on osoitettu hieman yli 79 milj. euroa, kun kuluvalle vuodelle taso oli noin 83 milj. euroa. Valiokunta on saanut kauppa- ja teollisuusministeriöltä erittelyn ilmastostrategian toteuttamisesta. Valiokunta toistaa lausunnossaan YmVL 31/2002 vp esittämänsä huomautuksen, että ilmastostrategian toimenpiteiden rahoitus on edelleen strategian tavoitetasojen alapuolella. Joukkoliikennepalvelujen oston, korvausten ja tukien lisäämisellä valtion rahoitusosuuteen budjettirahoituksen kokonaisuus näyttää nousevan ilmastostrategian rahoitustavoitetta suuremmaksi. Vaikutelma on virheellinen, koska joukkoliikennepalvelujen ostoille ei ole ilmastostrategiassa asetettu tavoitetasoa.

Koska toteutusmäärärahat hajoavat lukuisiin eri pääluokkiin ja eri momenteille, on erityinen tarve kaikki varat kokoavalle seurannalle.

Edellä esitetyn perusteella ympäristövaliokunta esittää valtiovarainvaliokunnalle,

että se mietinnössään edellyttäisi ilmastostrategian toteutuksen vuosittaista seurantaa asianmukaisesti yksilöitynä ja ilman eri pyyntöä.

Itämeren suojeleohjelman toteuttaminen

Rehevöitymisen torjunta

Itämeren rehevöityminen johtuu ihmisen aiheuttamasta liiallisesta ravinnekuormituksesta. Suomen rannikkoalueiden ja Saaristomeren tilaan vaikuttavat eniten Suomesta peräisin olevat päästöt ja maatalouden kuormitus. Suomenlah-

den ulappa-alueiden tilaan puolestaan vaikuttavat eniten erityisesti Pietarista peräisin olevat päästöt.

Maatalouden ravinnekuormituksen vähentämiseksi vesiensuojelun tavoiteohjelmassa asetetut tavoitteet fosfori- ja typpikuormituksen osalta jäävät tavoiteohjelman väliarvion mukaan saavuttamatta ilman lisätoimenpiteitä. Itämeren suojeleohjelmassa esitetään, että maatalouden ympäristötuen erityistukisopimuksia tulee lisätä ja kohdentaa tehokkaammin vesiensuojelun tehostamiseksi. Maatalouden ympäristötukijärjestelmässä pääpaino on perustussa. Erityistuellla toteutetaan täsmällisempiä ympäristötavoitteita kuten suojavyöhykkeen perustaminen ja hoito, lannan käytön tehostaminen ja valumavesien käsittelymenetelmät. Itämeren suojeleohjelmassa esitetään 30,3 milj. euron tasokorotusta maatalouden ympäristötukeen portaattain siten, että lisämääräraha on vuonna 2003 7,6 milj. euroa, vuonna 2004 15,1 milj. euroa, vuonna 2005 22,7 milj. euroa ja vuonna 2006 30,3 milj. euroa.

Maa- ja metsätalousministeriön momentin 30.12.45 perusteluissa arvioidaan maatalouden ympäristötukeen tarvittavan 312 300 000 euroa, jolloin myös Itämeren suojeleohjelmassa esitetyt vesiensuojelutavoitteet voidaan saavuttaa. Valiokunta pitää tärkeänä, että maatalouden erityistukeen turvataan suunniteltu lisärahoitus. Lisärahoitus on tarkoitus käyttää toimenpiteisiin, jotka tukevat erityisesti suojeleohjelman tavoitteita. Näitä ovat suojavyöhykkeet, kosteikot, säätösalaojitus, luonnonmukainen tuotanto ja lannankäytön tehostaminen.

Valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että haja-asutusalueiden jätevesihuoltoa koskevat vaatimukset kiristyvät asetuksen tullessa voimaan vuoden 2004 alusta alkaen. Vaikka asetuksen täytäntöönpanoon liittyy siirtymäaika, merkitsee sen toteuttaminen niin suuria kustannuksia, että siihen tulee osoittaa valtion tukea, ettei toimenpiteellä vaikeutettaisi haja-asutusalueilla asumista.

Venäjän, erityisesti Pietarin kaupungin jätevedenpuhdistuksen tehostaminen ja sitä tukeva viemäriverkoston parantaminen vaikuttavat Suomenlahden avomerialueiden tilaan. Lähi-

aluemäärärahoista avustetaan ympäristöinvestointeja Venäjällä ja jonkin verran Baltian mais-
sa. Itämeren suojelun kannalta keskeisin hanke on Pietarin lounaisen jätevedenpuhdistamon rakentaminen. Suomi on sitoutunut avustamaan puhdistamohanketta 10 milj. eurolla siten, että rahoitus jakautuu kolmelle vuodelle. Lounaisen puhdistamon rakentamistöiden aloittamista valmistellaan, ja laitoksen on tarkoitus valmistua vuonna 2005.

Öljyvahinkojen torjunta

Kasvaneet öljy- ja kemikaalikuljetukset ovat lisänneet onnettomuusriskiä Itämerellä. Torjuntavalmiutta on viime vuosina parannettu, mutta sitä tulee edelleen tehostaa. Erityisesti merellä talviaikana tapahtuvien vahinkojen torjuntaan ei ole ollut riittävää kalustoa. Väylänhoitoalus Seilin peruskorjaus on käynnissä, ja vuoden 2004 talousarvioon on esitetty 8 milj. euron määrärahaa, jolla katetaan peruskorjauksen loppurahoitus sekä kahden Tursas-luokan ulkovartioaluksen peruskorjaus öljyntorjunta- ja pelastusvarustelun osalta. Määrärahalla parannetaan erityisesti talviajan vahinkojen torjuntavalmiutta. Pääministeri Matti Vanhasen hallitusohjelmassa mainittua monitoimimurtajaa varten tarvittavaa määrärahaa tullaan saadun selvityksen mukaan esittämään vuoden 2004 lisätalousarvioon tai vuoden 2005 talousarvioon. Valiokunta pitää tärkeänä riittävää varautumista öljyntorjuntaan korostaen kasvaneesta liikenteestä johtuvaa onnettomuusriskin kohoamista. Monitoimimurtajan hankkimiseen ja öljyntorjunnan osaamiskeskuksen perustamiseen on riskien kasvamisen vuoksi ryhdyttävä kiireellisesti. Myös luonnonvaraisten, vahingoittuneiden eläinten hoidolle öljyonnettomuustilanteessa olisi oltava riittävät valmiudet.

Edellä esitetyn perusteella ympäristövaliokunta esittää valtiovarainvaliokunnalle,

että se kiirehtii öljy- ja kemikaalitorjuntaan soveltuvan monitoimimurtajan hankintaa sekä öljyntorjunnan osaamiskeskuksen perustamista ja varaa näihin riittävän rahoituksen.

Lähialuemäärärahoista on avustettu myös Venäjän ja Viron Suomesta tekemiä öljyntorjuntakalustohankintoja. Vuoden 2003 määrärahoista on varauduttu avustamaan Venäjää 0,5 milj. eurolla. Viroa avustettaneen 1,5 milj. eurolla väylänhoitoalus EVA 316:n (Seilin sisaralus) peruskorjauksessa. Tämä määräraha varmistuu vasta, kun momentin käyttösuunnitelma vahvistetaan lopullisesti helmikuussa 2004. Valiokunta pitää tärkeänä, että omien varautumistoimien lisäksi kehitetään edelleen lähialueyhteistyötä onnettomuuksien estämiseksi ja torjuntavalmiuden parantamiseksi.

Myös Itämeriohjelman seuranta on hankalaa, koska määrärahoja on useissa eri budjettikohdissa.

Edellä esitetyn perusteella ympäristövaliokunta esittää valtiovarainvaliokunnalle,

että se mietinnössään edellyttäisi Itämeren suojeluohjelman toteutuksen vuosittaista seurantaa asianmukaisesti yksilöitynä ja ilman eri pyyntöä.

Luonnonsuojelualueet

Luonnonsuojelualueiden hankinta

Luonnonsuojeluohjelmia toteutetaan edelleen vuonna 1996 hyväksytyn rahoitusohjelman mukaisesti siten, että tavoitteena on ohjelmien toteuttaminen vuoden 2007 loppuun mennessä. Suojelualueiden hankkimista varten on momentille 35.20.76 osoitettu 13 950 000 euroa. Vuosittain on toteutettu 25 000—30 000 hehtaaria suojelualueita. Kuluvan vuoden alussa toteuttamatta olevia suojeluohjelma-alueita oli kaikkiaan noin 160 000 hehtaaria eli 33 % kokonaismäärästä. Rahoitusohjelman toteutuma ja taso tarkistetaan talouspoliittisessa ministerivaliokunnassa vuonna 2004. Valiokunta pitää tärkeänä, että suojelualueiden toteuttamista jatketaan suunnitellusti ja siten, että kokonaistoteutus varmistetaan rahoitusohjelman mukaisesti vuoteen 2008 mennessä. Yksityisten maanomistajien kannalta on tärkeää, että suojeluohjelmiin otettujen alueiden suojelu toteutetaan ja korvaukset maksetaan ennalta suunnitellulla tavalla ja myös

että maanomistajien tasapuolisen kohtelun tavoite turvataan.

Myös korvausmäärärahalla momentilla 35.20.63 toteutetaan pääasiassa valtioneuvoston vahvistamia luonnonsuojeluohjelmia. Määrärahan taso, 16 350 000 euroa, on nostettu aikaisempien vuosien tasolle. Korvausmomentille on varattu rahoitus myös Metso-toimintaohjelmaan kuuluvien pilottihankkeiden (esimerkiksi luonnonarvokauppa) toteuttamiseen yhteensä 950 000 euroa. Luonnonarvokaupan kokeiluhanke on käynnistynyt Satakunnassa. Tähän mennessä luonnonarvokauppaan on tarjottu yli 800 hehtaaria metsää yli 80 maanomistajalta. Ensimmäiset seitsemän tehtyä sopimusta kattavat 58 hehtaaria, ja niissä hinta on ollut 50—280 euroa hehtaarilta. Valiokunta pitää tärkeänä sitä, että luonnonsuojelun toteutustapoihin on saatu kehitettäväksi uusi, maanomistajien aktiivisuuteen ja vapaaehtoisuuteen perustuva keino. Vaihtoehtoisten keinojen rahoitus tulee turvata jatkossa aikaisempien sitovien velvoitteiden toteuttamisen ohella.

Valiokunta korostaa, että luonnonsuojelualueiden hankinta- ja korvausmäärärahojen riittävydestä tulee huolehtia lisätalousarviossa, jos varsinaisen talousarvion määräraha osoittautuu riittämättömäksi. Huomioon on otettava, että lisärahoitustarvetta aiheutuu myös parhaillaan eduskunnan käsiteltävänä olevasta luonnonsuojelulain muutosesityksestä HE 76/2003 vp.

Luonnonsuojelualueiden hoito ja kunnossapito

Luonnonsuojelualueiden hoitoon ja kunnossapitoon momentille 35.20.22 esitetään 20 milj. euroa vuodelle 2004. Vuonna 2002 määrä oli 15,3 milj. euroa ja kuluvana vuonna lisäbudjetti huomioon ottaen 22,2 milj. euroa. Lisäksi momentilla 35.20.74 on luonnonsuojelualueiden talonrakennustöihin 0,5 milj. euroa. Valiokunnalle on esitetty, että määräraha on liian pieni, ja valiokunta esittää sen kaksinkertaistamista 1 miljoonaan euroon. Kun otetaan huomioon, että suojelualueiden pinta-ala on kasvanut uusien suojelualueiden perustamisen myötä, ei hoitoon ja kun-

nossapitoon varattu määräraha ole välttämättä suhteessa lainkaan kohentunut.

Metsähallituksen tulostavoite

Talousarviossa (30.33) asetetaan Metsähallitukselle vuosittain tulostavoite ottaen huomioon ne palveluvelvoitteet, jotka sille kulloinkin määrätään. Vuonna 2004 Metsähallituksen tulostavoiteeksi on esitetty 67,7 milj. euroa. Alustavana tavoitteena on, että vuoden 2004 voitosta tuloutetaan vuonna 2005 valtiolle 47,1 milj. euroa, mikä vastaa 5,5 prosentin tuottoa peruspääomalle.

Metsähallituksen palvelu- ja toimintatavoitteiden mukaan Metsähallitus hoitaa hallinnassaan olevaa valtion maa- ja vesiomaisuutta ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestäväällä tavalla. Toimintaa kehitetään Kansallisen metsäohjelman ja vuonna 2001 hyväksytyn Metsähallituksen kehittämisstrategian mukaisesti. Metsähallitus tuottaa esimerkiksi yhteiskunnallisia retkeilypalveluita ja siemenhuoltotöitä. Metsähallituksen tehtävä on myös tukea Itä- ja Pohjois-Suomen työllisyyttä kehittämällä metsätyön sisältöä edelleen nykyistä monipuolisemmaksi niin, että se edistää puuntuotannon tehostamista, puun korjuun kokonaistuottavuuden paranemista ja luonnonhoitotöiden suorittamista.

Metsähallituksen luonnonsuojelutehtävien osalta palvelu- ja muut toimintatavoitteet vuonna 2004 koskevat keskeisesti metsien ja soiden ennallistamista, perinnebiotooppien hoitoa ja kunnostusta sekä luontotyyppien inventointia. Metsähallitus vastaa myös hallinnassaan olevien Natura 2000 -verkoston alueiden suojelutavoitteiden toteuttamisesta sekä luontotyyppien ja lajien inventoinnista ja useiden uhanalaisten eläin- ja kasvilajien valtakunnallisesta suojelusta ja seurannasta. Luonnonsuojelualueiden ennallistamiseen käytetään 1,2 milj. euroa liiketoiminnan tuloja METSO-periaatepäätöksen mukaisesti.

Valiokunta kiinnittää huomiota Metsähallituksen tulostavoitteen asettamiseen erityisesti Ylä-Lapin osalta. Metsätalouden ja porotalou-

den yhteensovittaminen on yksi Metsähallituksen Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen tavoitteista, mutta tavoitteen toteuttamisessa ei ole täysimääräisesti onnistuttu. Valiokunnan huomiota on kiinnitetty tarpeeseen vähentää metsänhakkuis- ta porolaitumille aiheutuvaa haittaa. Ylä-Lapin luonnonhoitoalue toimii muusta Metsähallituksesta erillisesti omien erityistavoitteidensa mukaisesti. Metsänhakuilla on aluetaloudellista merkitystä työpaikkojen ja välillisten vaikutusten kannalta, mutta mitään erityistä tuottoa alueelta ei odoteta nykyisinkään. Lisäksi eri lakeihin perustuvia suojelualueita, jotka ovat ns. kansallisomaisuutena tuottovelvollisuuden ulkopuolella, on Ylä-Lapin alueesta noin 70 %. Tästä huolimatta ristiriidat alueella jatkuvat. Luonnonvarasuunnitelman osallistamismenettely ei ole saavuttanut kaikkia tavoitteitaan.

Ympäristövaliokunta katsoo, että metsätalouden ja porotalouden intressit ovat yhteen sovitettavissa. Metsähallituksen tulostavoitetta asetettaessa on Ylä-Lapin osalta otettava huomioon, että se sallii kestävän kehityksen periaatteen mukaisesti paikallisten olojen huomioon ottamisen ja hakkuiden suuntaamisen mahdollisimman haittattomasti sekä pehmeämpien hakkuutapojen käytön sekä energiapuun talteenoton ja hyödyntämisen, vaikka se ei olisi liiketaloudellisesti perusteltua. Valiokunta katsoo, että Metsähallituksella on myös velvoite huolehtia työllistämisestä alueella. Harvennuspuun talteen otto energiapuuksi edistäisi työllisyyttä. Monitoimikoneiden käyttö metsureiden sijaan ei edistä työllistämistä parhaalla mahdollisella tavalla.

Valiokunta kantaa myös huolta Metsähallituksen tuloutustavoitteesta ja korostaa, että ylimitotettu tuloutustavoite lisää Metsähallituksen painetta nostaa hakkuutavoitteitaan.

Rakennusperinnön suojelu

Talousarvioehdotuksessa on vuodelle 2004 momentilla 35.20.64 rakennusperinnön hoitoon ja rakennussuojelulain mukaisiin korvauksiin 850 000 euroa. Koska määräraha on ollut tarpeeseen nähden riittämätön ja suuri osa avustuksesta on käytetty yksityisten asuinrakennusten kult-

tuurihistoriallisen arvon säilyttävään kunnostamiseen, on lisäksi valtuus myöntää asuntorahaston varoista avustuksia rakennusperinnön hoitoon enintään 1 500 000 euroa. Valiokunta toteaa, että kokonaismäärärahan korottaminen on sinänsä myönteistä, mutta määräraha on edelleen riittämätön suhteessa tarpeeseen. Avustukset ovat kannustaneet omistajia rakennusten ja ympäristön korjaukseen ja hoitoon. Tänä vuonna vietetään rakennusperinnön teemavuotta. Valtioneuvoston vuonna 2001 hyväksymän rakennusperintöstrategian esittämää tavoitetasoa ei ole avustuksissa saavutettu.

Edellä esitetyn perusteella ympäristövaliokunta esittää valtiovarainvaliokunnalle,

että se korottaa määrärahaa 2 miljoonaa euroon (35.20.64).

Yksittäisiä kannanottoja

Jätehuollon edistäminen

Jätehuollolle asetettavat vaatimukset kasvavat jatkuvasti, kun jätestrategian painopisteet edellyttävät jätteiden syntymisen ehkäisemisen ja kierrätyksen sekä hyödyntämisen tehostamista. Myös valmisteilla oleva biojätestrategia asettaa lisävaatimuksia yhdyskuntien jätehuollon toteuttamiselle. Vielä vuonna 2001 budjetissa oli n. 30 milj. markan määräraha ympäristönsuojelun edistämiseen, joka oli käytettävissä myös jätealan investointitukiin. Valiokunta katsoo, että jätealan kehittämiseen olisi tavoitteiden toteuttamiseksi suunnattava valtion rahoitusta siten kuin valtioneuvosto on elokuussa 2002 hyväksymässään tarkistetussa valtakunnallisessa jätesuunnitelmassa esittänyt. Jätesuunnitelman taloudellisia vaikutuksia koskevassa arvioissa esitettiin lisärahantarpeeksi 15 milj. euroa.

Hyljevahinkojen korvaaminen

Valiokunta on huolestunut siitä, että ammattikalastajille ei enää voida myöntää korvausta hylkeiden aiheuttamista vahingoista. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan hylkeenkestävien pyydysten investointitukien käyttöönotto edellyttää lohenkalastusta koskevan lainsäädännön

muuttamista siten, että säännökset mahdollistavat lohen valikoivan pyynnin. Tällöin tulisi mahdolliseksi myöntää kertaluontoisesti tukea pyydysten hankkimiseen Suomen elinkeinokalatou- den rakenneohjelman sekä Itä- ja Pohjois-Suomen tavoite 1 -ohjelmien elinkeinokalatalouden rakennevaroista. Valiokunta kiirehtii hallitusta esittämään mahdollisimman pian tätä tarkoittavan lakiesityksen.

Eräät avustukset (35.99.65)

Momentin määräraha ehdotetaan säilytettäväksi ennallaan. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että määrärahan tasoa tulisi jatkossa nostaa. Luonnonsuojelu- ja eläinsuojelu- sekä ympäristöjärjestöt ja asunto- ja rakennusalan järjestöt ovat tehneet tärkeää työtä, ja niillä on ollut merkittävä rooli kansalaismielipiteen välittäjänä. Kestävän kehityksen tavoitteiden saavutta-

minen edellyttää kulutustottumusten ja muiden arkikäytäntöjen muuttamista. Tärkeää on paitsi ympäristötiedon määrän ja saatavuuden lisääminen myös ympäristökasvatuksen keinoin aikaansaatava ympäristötiedon kysyntä ja asennemuutos. Valiokunta pitää tärkeänä ympäristökasvatukseen käytettävien resurssien turvaamista. Valiokunta on myös kannanotossaan tähdentänyt riittävän julkisen rahoituksen turvaamista pohjoismaisen ympäristömerkin kriteerien laadintaan ja merkin markkinointiin.

Lausunto

Lausuntonaan ympäristövaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

Helsingissä 16 päivänä lokakuuta 2003

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Pentti Tiusanen /vas	Kari Kärkkäinen /kd (osittain)
vpj.	Satu Hassi /vihr	Mikaela Nylander /r
jäs.	Susanna Haapoja /kesk	Heikki A. Ollila /kok
	Hanna-Leena Hemming /kok (osittain)	Eero Reijonen /kesk
	Rakel Hiltunen /sd	Satu Taiveaho /sd
	Tuomo Hänninen /kesk	Ahti Vielma /kok
	Inkeri Kerola /kesk	Pia Viitanen /sd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Ekroos.